

Карпатська Україна як форма української національної державності напередодні Другої світової війни

Після Першої світової війни за рішеннями Паризької мирної конференції 1919–1920 рр. найзахідніша частина українських земель – Закарпаття під назвою Підкарпатська Русь увійшла до складу новоутвореної Чехословацької Республіки з «наданням їй щонайширшої автономії». Автономний статус краю був закріплений у прийнятій у лютому 1920 р. Конституції ЧСР, однак чехословацький уряд постійно зволікав з виконанням своїх зобов'язань й обіцянок, мотивуючи це тим, що закарпатські русини-українці нібито ще «не дозріли» для автономного самоуправління. Головною метою чехословацької політики щодо Закарпаття було утримання й поступова інкорпорація краю до суспільно-політичної й соціально-економічної систем та відносин республіки.

Протягом усього майже двадцятирічного періоду існування Першої, домюнхенської, Чехословацької Республіки тривала боротьба закарпатців за автономію. Цей рух русинів-українців був справді всенародним: у ньому брали участь практично всі політичні партії, громадські об'єднання й національно-культурні товариства Закарпаття, що виступали дедалі більш активною опозицією центральній владі. Водночас розбіжності політиків та місцевої інтелігенції у поглядах на національну приналежність закарпатців та національно-культурна ворожнеча у краї були великою перешкодою успішній боротьбі за їхні права і полегшували керівним колам ЧСР тривалий час утримувати масовий рух за автономію Закарпаття в безпечних для Праги рамках.

Ситуація докорінним чином змінилася в другій половині 1930-х років, коли, з одного боку, в Закарпатті відбулися радикалізація громадсько-політичного життя навколо питань національно-культурного розвитку й реалізації автономних прав краю та зростання античеських настроїв серед місцевого населення, а з іншого боку – в Європі загострилися міжнародна обстановка й загальноєвропейська політична криза напередодні Другої світової війни.

Внаслідок Мюнхенського диктату (вересень 1938 р.) Чехословацька Республіка вимушена була задовольнити ультимативні німецькі вимоги, і зраджена союзниками країна опинилася у стані глибокої політичної кризи, із якої поспішили скористатися словацькі та закарпатські автономісти. Спочатку словаки, а слідом за ними закарпатські русини-українці проголошують автономію, і Прага змушена нарешті затвердити автономні уря-

ди Словаччини (7 жовтня) і Підкарпатської Русі (11 жовтня). Перша Чехословацька Республіка припиняє своє існування, а наступне піврічне існування урізані з усіх боків Чехо-Словаччини увійшло в історію як період Другої республіки, побудованої на федеративних засадах.

Щодо Закарпаття, то саме цей нетривалий період увійшов в історію як час розбудови Карпато-української державності, активної, хоча й неоднозначної за оцінками й результатами діяльності автономних урядів цього українського краю. 15 березня 1939 р. Сойм Карпатської України проголосив її самостійною, незалежною державою, що було подією дійсно історичною, але й водночас результатом спонтанного і стихійного характеру розвитку національно-політичних процесів у міжвоєнному Закарпатті.

Важливими для сучасного процесу державотворення в Українській державі є уроки Карпатської України, зокрема, той незаперечний факт, що лише разом з усім народом України в єдиній незалежній демократичній державі, покладаючись лише на власні сили, відкриваються справжні можливості для повноцінного й щасливого життя закарпатців, як і мешканців інших регіонів України.

Події 1938–1939 рр. у Карпатській Україні є не лише яскравою героїчною сторінкою в історії цього самобутнього українського краю. Вони мали велике значення і для розвитку національної самосвідомості всього українського народу. Незважаючи на короткочасність свого існування, Карпатська Україна перебувала в центрі уваги української діаспори у світі та багатьох європейських держав, прогресивні сили яких співчували національно-визвольній боротьбі закарпатських українців і засудили вторгнення угорських військ до краю як поправлення прав українського народу на самостійне державне життя.

Виникнення Карпатської України як держави також вкотре продемонструвало перед усім світом, що Закарпаття – українська земля, де живуть українці, які бажають мати свою соборну державність разом зі своїми кровними братами на інших українських землях.

Жанна Ковба (Київ)

Соціальні та міжетнічні взаємини у Східній Галичині (1939–1941)

Все ще існує дівість стереотипів масиву публікацій радянських, частково ізраїльських, польських істориків про події, які іменуються по-